

Pătimirile preotului Ioan Brândeș din Daneș în anul 1849

În lunile cele mai critice ale anului 1849, când Sibiu era ocupat de trupele lui Bem, iar Kossuth îl numea pe Șaguna ca trădător de patrie, acuzându-l că: „a jucat un rol fățarnic mincinos, pentru ca, în mijlocul păcatelor sale trădătoare de patrie, să adoarmă cu cuvinte dulci atențiunea și privegherea mea și a soților mei de la guvern”, pentru care „nu poate avea parte de iertare pe acest pământ”¹ - scaunul episcopal din Sibiu era declarat „vacant”: episcopul plecat la Viena și Olmuth „în deputațiune cu petițiunile naționale”², asesorii consistoriali Moise Fulea, Ioan Moga și cei doi protopopi, refugiați în Țara Românească³.

Comisarul ministerial Berde Jozséf, prin hotărârea Nr. 509 din 12 mai 1849⁴, îi va încredința conducerea eparhiei notarului consistorial Ioan Hannia „până ce ministerul de cult va dispune ocuparea scaunului vacant”. Acesta fiind obligat, să comunice numirea sa, și să-i îndrume pe credincioși pe calea moralității și a toleranței, arătându-le „binefacerile” aduse de revoluția maghiară. Prin circulara nr. 1 din 13 mai 1849⁵, Ioan Hannia își va anunța protopopii că a fost propus administrator „al clerului diecesan din lăuntru Țiitoare”, îndemnându-i să vegheze „din dragostea către patria noastră comună și dorința cea nespusă către binele și fericirea neamului nostru celui răscălit purcezătoare”, iar preoții, să povățuiască poporul credincios, spre „pace, dragoste împrumutată către toate popoarele conlocuitoare, la legile stăpânirii noastre cei părintești, care ca o maică bună nu face nici o deschilinire între fii săi, pentru că numai așa ne vom putea folosi, și vom rămânea în stăpânirea bunătăților și drepturilor prin mărinimitatea și heroismul nației maghiare dobândite, adecă: ștergerea iobăgiei, a dijmelor și ridicarea tuturor la starea de cetățean liber al patriei comune”.

Andrei Șaguna, încă la Viena, va afla despre Vicariatul cel nelegiuit instalat la Sibiu de autoritățile maghiare, scriindu-i lui Moise Fulea că acestea toate „vor cădea de la sine, neputându-și stabili niciodată vreo putere”⁶. De la București, protopopul Sibiului îi va trimite episcopului „epistolă” datată 3/15 mai 1849⁷, în care descrie suferințele preoților

refugiați, care își căutau alinare și adăpost la frații lor din principate: „văzând în toată Valahia rătăcind mulțime de protopopi, preoți și creștini de ai noștri, goli, flămânzi și mai morți de apăsarea lipsurilor – nu știm, ce să mai zicem - fără stăm uimiți și cu neîncetate rugăciuni mulțămînd atotputernicului, care a îndemnat pe făcătorii de bine, de i-au primit și i-au miluit, de nu au pierit”.

Unul dintre marii „făcător de bine” veniți în sprijinul preoților noștri, pribegiți prin Țara Românească, va fi protopopul Muscelului, Nicolae Sachelarie, care îi va cere în luna aprilie 1849, mitropolitului Neofit al Ungrovlahiei⁸ să „sloboadă o înaltă poruncă”, ca să-i poată ajuta pe câțiva preoți „pravoslavnici” veniți din județele Târnava Mare și Sibiu, care aveau nevoie pentru traiul de zi cu zi să fie lăsați să slujească în bisericile care nu aveau preot - în acele zile când credincioșii așteptau marea sărbătoare a Învierii Domnului.

Raportul protopopului, va cuprinde: lista de preoți băjenți din Transilvania aflători în jud. Muscel, în număr de 12: 1. Nicolae Ghiaja protopopul Albei de Sus cu familia din 7 persoane, neunit; 2. Ioan Ioanovici paroh din Ferihaz <Albești>; 3. Dimitrie Șoner paroh la Hașfalău <Vânători>; 4. Alexandru Ioanovici paroh la Boiu; 6. Nicolae Ioanovici [Stoicovici n.n] din Jacu Românesc, neunit; 7. Ilie Ioanovici paroh la Boiu cu familia din 7 persoane, neunit; 8. Mihail Boiu din Hetiur; 9. Ioan Boiu paroh la Saschiz, neunit; 10. Nicolae Comșa parohul Veseudului; 11. Dimitrie Șerb paroh la Ruși; 12. Dimitrie Pălușan paroh Săcelului.

„Înaltă poruncă” a mitropolitului, va veni în sprijinul celor menționați: cea cu nr.1577 / 1849, îl va ajuta pe preotul Ioan Ioanovici din Albești, care a fost nevoit să plece din satul și de lângă credincioșii săi, scăpând prin fugă, cu cinci copii mici de mână: „și fiindcă se află cu familie grea fără nici un ajutor întru ale viețuirii, au cerut prin jalbă să i se dea voe a sluji cele preoțești la vreo biserică, unde va fi lipsă și trebuință. Și fiindcă numitul au înfățișat cartea de hirotonie a răposatului Vasile Moga din 5 februarie 1830 nr. 320, din care se dovedește că este de rit pravoslavnic creștin, și acum pentru turburările întâmplare

în Transilvania, au pribegit sprijinindu-se aici în țară, scriem cucerniciei tale, ca să slobozi a sluji cele preoțești unde va fi lipsă și va fi poftit de enoriași”⁹; O altă „poruncă slobodă” nr. 1625, va fi dată pentru protopopul Nicolae Gheaja din Paloș și fiul său Ioan, care: „au venit aici preotul Nicolae Gheaja de la satul Paloș, și întrebându-se de au cărțile de hirotonie, numai numitul cucernic preot au avut, atât pă cea de hirotonie, cât și pe cea de protopopie, pe care ni le-a și înfățișat de le-am văzut, amândouă din vremea răposatului episcop Vasile Moga. Iar pentru fiu-său ne-a încredințat că fiind hirotonit de curând, adică în anul trecut dechemvrie [1848], n-au apucat să-și ia cartea de hirotonie. Așa dar fiindcă amândoi după aceste încredințări să dovedesc că sânt preoți de rit pravoslavnic, facem cunoscut cucerniciei tale, că au voie a sluji cele preoțești ori unde vor fi poftiți”.

Neofit al Ungrovlahiei, în 6 iunie 1849, îi va scrie protopopului că mâna sa arhierescă îi va ocroti pe băjenii preoții din Ardeal: „până când Dumnezeu va trimite mila sa de sus a înceta războaiele și a să liniști turburările” - acestor 12 preoți ortodocși ajunși la mila mitropolitului, îi vom putea adăuga, fără a greși, și pe: Partenie Trombitaș, protopopul Târgu Mureșului, Vasile Hodoș și fiul său Zenovie¹⁰, preoți la Band și Iclandu Mare, Gheorghe Hodoș din Berghia, Vasile Rotariu din Sângiorgiu de Pădure, Patrichie Molnar din Șapartoc¹¹, și nu în ultimul rând - preotul Ioan Brândușe din Daneș-la care facem referire.

Preoții români¹² din satele așezate pe Mureș și Târnave care n-au reușit să ia calea pribegiei, au avut parte de suferințe cumplite, precum: temniță grea, preotul Ștefan Iacovici din Mureșeni; ascunși prin păduri „cu fiarele sălbatică”, bătrânul protopop Zaharia Matei din Nadășa; moarte de martiri, preoții Leon Cornea din Glodeni, Ioan Brejan și fiul său din Gornești și Egerseg-Cornățel, Gheorghe Rusu din Feleag, Isaia Popovici din Boboia! - condamnați prin „tribunalele de sânge”.

***

S-au liniștit „turburările” și s-au întors preoții din bejenie în preajma zile de 15 august 1849, s-au așezat fiecare la „cuibul lui” - numai preotul Ioan Brândușe din Daneș își va găsi parohia ocupată, unde timp de 17 ani a slujit Domnului și credincioșilor “în fața iconostasului împodobit cu crucea și icoanele cele mai frumoase din județ”. În cele 6 luni cât a fost refugiat în Țara Românească „tistia politică”¹³ va da aprobare comunității orto-

doxe din Daneș să-și aleagă alt preot în locul celui „fugit”, hotărâre pusă în aplicare de protopopul ortodox al Sighișoarei, Zaharia Boiu.

Vom descrie, în cele ce urmează, calvarul prin care trece preotul Ioan Brândușe la întoarcerea acasă, nevoit să umble „cu jalba” pe la autoritățile nou instalate, cerând dreptate - cum ne vor spune documentele¹⁴ prezentate în anexe.

În zadar episcopul Andrei Șaguna, imediat după întoarcerea la reședința sa din Sibiu, va trimite protopopilor circulara cu Nr. 4 din 10/22 septembrie 1849¹⁵, prin care vestea sfârșitul suferințelor pentru biserica sa: „Cu ajutorul Tatălui Nostru carele este în ceriuri, vijeliile războiului civil, scornit din partea rebelilor, înălțatul nostru Monarh prin armele biruitoare ale oștirea împărătești s-au nimicit, puterea anarhiei s-au sfârșit și ordinea legală s-au introdus” - cerându-le preoților să-i trimită „Deșcriptul protopopesesc”, în care să descrie nedreptățile, câte: „s-au poruncit, s-au așezat și s-au dispensat prin vicariatul cel nelejuț pus din partea republicei maghiare” - răul pentru preotul Ioan Brândușe a fost făcut, și pentru îndreptarea lui se va consuma multă cerneală.

În 9 iunie 1849, Magistratul maghiar, prin hotărârea cu nr. 649, va ordona protopopului Zaharia Boiu să numească alt preot la Daneș, în locul celui „dispărut cu familia sa din 19 ianuarie anul acesta, lăsând parohia orfană”¹⁶, să rezolve cât mai urgent cererea credincioșilor de aici.

Magistratului din Sighișoara, în ședința din 18 iunie 1849¹⁷, va lua în discuție raportul protopopului Zaharia Boiu, în care acesta descrie situația critică a parohiei din Daneș prin venirea insurgenților maghiari, toate au fost distruse, biserica păgubită de toate cele sfinte, casa parohială prădată. Prin fuga preotul din calea urgiei, „poporul credincios”, rămas singur în fața urgiei, s-a risipit „asemenea unei turme de oi părăsite”. În lunile de iarnă, protopopul va încerca suplinirea preotului plecat în Țara Românească prin tânărul Zaharia Tătar din Laslea, dar credincioșii cer preot permanent ; se va aproba „candidație” din trei preoți, iar cel ales cu 104 voturi va fi Zaharia Tătar, dorit și de obștea satului. Aprobarea finală trebuia să fie dată de Minister, având specificația, că: ortodocșii „neavând deocamdată nici episcop diecezan, nici consistoriu”, concursul s-a făcut corect „după principiile noului sistem electiv, <și> alegerea satisface pe deplin expresia voinței colective”.

În luna iunie a anului 1849, cursul istoriei se va schimba: trupele țariste intră în Transilvania, venind în ajutorul celor imperiale, revoluția maghiară va fi înfrântă, iar din toamnă se va instaura noul regim absolutist. Brașovul va fi primul oraș ocupat, de unde noul comisar imperial Franz von Dorsner dă o proclamație în 19 iunie 1849 „*Către populația Transilvaniei*”¹⁸, prin care cheamă poporul la ordine și siguranță, cerând restabilirea „*vechilor stări de lucru*” în această țară greu încercată - aceasta fiind cea mai arzătoare „*dorință a împăratului*”.

Despre bucuria trăită de preoții refugiați, întorși acasă, chemați de clopotele care îi chemau din nou pe credincioși la biserică, de sărbătoarea atât de dragă românilor Sfânta Maria, ne spune chiar preotul Ioan Brândeș: „*dăruind Dumnezeu biruință împăratului nostru asupra varvarilor la vremea sa, refugiații ne-am întors pașii iarăși la patria noastră*”. Dar pentru el, întoarcerea acasă va fi o mare și grea umilință, găsindu-și postul ocupat de alt preot „*pus de unguri*”, cum îi va scrie episcopului, simțindu-se „*de tot osândit*” - arătând că plecarea sa în pibegie a fost „*din pricina necredincioșilor insurgenți, carii s-au sculat a răsturna până și paroh împărătesc, a căroră furie într-atâta au fost înfricoșată, cât bine credincioșii tronului împărătesc au fost siliți a să da în lături. Partea cea mai mare în prințipatele Valahii*”. Magistratului din Sighișoara¹⁹ îi va cere, cu demnitate, bazându-se pe „*ordinul domnului colonel și comisar cezaro-crăiesc von Dorsner*”, revenirea la vechiul post, plățirea corectă a salariului, așa cum s-ar cuveni „*unui preot valah*”, care a slujit 17 ani comunității și împăratului. Comisia trimisă de Magistratul local, se va deplasa la Daneș în 31 august 1849 și va încerca restabilirea lucrurilor „*așa cum au fost*”.

În luna august 1849 se va întoarce și episcopul de la Viena și Pesta, odată ajuns în eparhia sa va încerca să repare răul făcut de „*vicariatul cel nelegiuit*”, pe care îl declară „*de nimic*”, și prin circulara nr. 4 va porunci protopopilor să-i așeze pe toți preoții nedreptățiți la locurile lor care le-au „*căpătat de la stăpânirea cea legiuită*”.

Prin „*porunca*” din 5 septembrie 1849, va veni în ajutorul preotului Ioan Brândeș, care va suna astfel: „*pre preotul Zaharie Tătar l-am hotărât, ca din ziua aceia înainte să înceteze de la toate slujbele din biserică și parohia Daneșului, și în termen de 3 zile retrăgându-să înapoi la parohia sa Laslea, să*

aibă loc, fostul aici paroh Ioan Brândeș de aș cuprinde locul”. Protopopul Zaharia Boiu va încerca, în 8 septembrie 1849²⁰, să o pună în aplicare, dar ajuns la Daneș se va lovi de rezistența credincioșilor, hotărâți să nu-l ierte pe fostul lor preot, acuzându-l că atunci când le-a fost lor cel mai greu, i-a părăsit „*numai de sine ș-au avut grije*” și în vremurile de urgie „*batăr din odăjdii să fi grijit ceva*”.

În rugarea din 6 septembrie 1849²¹, adresată Consistoriului din Sibiu, jurații satului, în număr de 11, îi vor aduce învinuiri nedrepte și cu urmări grave celui ce le-a fost atâția ani păstor sufletească²². În supărarea lor vor încerca să-i șteargă toate meritele, ajungând până acolo să scrie, că acesta: „*carele nu de o mare vitejie ca naționalist mare*”²³ a acționat în timpul revoluției - ei preferând ca preotul lor să fi procedat ca alții, din alte parohii, care: „*osebit de alte popoară, ale căror preoți n-au fost amestecați la nelegiuiri*”. Se plâneau episcopului, descriind ororile pe care le-au trăit după plecarea preotului în Țara Românească, rămași singuri în fața primejdiei: când ungurii au devenit „*biruitori*” au venit și în Daneș să-l caute pe preotul Brândeș și pe ceilalți români implicați în evenimente, ce erau învinuiți de „*multe furturi din curțile domnilor ungurești*”²⁴ - atunci nenorocirea s-a abătut peste satul lor: biserica, casa parohială și școala au fost jefuite, „*tot ce au aflat aici bun pentru ei au răpit și ce nu le-au fost de trebuință au stricat*”, și ca și cum nu era de ajuns, au „*cerut*” și 40 de victime: „*perire la vreo 40 de oameni ce s-au puscat, că ce satu n-au putut da pe popa și ceialați pe care căuta, fiind fugiți*”.

Alexiu Publius, în lucrarea sa intitulată „*Din pomelnicul martirilor români de la 1848-1849*”²⁵, menționează 23 de români și 11 sași omorâți în 24 martie 1849: Joh. B. Munteanu, Andrei Lazaru, Georgiu Lazaru, Simione Babeșiu, Ioane Mihailuțiu, Nicolae Heva, Georgiu Lazaru, Basiliu Constantinu, Ioane Crișanu, Todoru Dillea, Lazari Gligoru, Ioane Suni <și> Ana, Simioane Constantinu, Luca Mosora, Nicolae Copete, Goga Bartolomeu, Constantin Copete, Dumitru Manta, Nicolae Lazaru, Ioane Crista, Nicolae Babeșiu, Titza Soni - 23 bărbați, <care> la mandatul la maior Jenei Jozska <Jozsef> „*fu scoși toți locuitorii din Mureș Oșorheiu(?)*”²⁶ afară și, prin decimațiune²⁷, fură aleși acești 23 români și 11 sași, duși în diosu de comună la țiermurile Târnavei, unde fură pușcați toți și aruncați în Târnavă”.

O parohie de o mie de suflete, în acele vremuri cumplite, avea nevoie de biserică și preot „să-i mângâie în cele spirituale”. În aceste condiții au cerut un alt preot, iar protopopul l-a desemnat temporar pe tânărul Zaharia Tătar din satul învecinat, pe care ei l-au îndrăgit, pentru că: „a ostenit până ce risipitele oi ale turmei s-au adunat și pustiita biserică s-au deres, cât acum ne poate sluji în trânsa”. Îi scriu episcopului, rugându-l să nu-l îndepărteze de la ei pe Zaharia Tătar și să nu le mai facă „silă cu preotul Ioan Brândeș, ce ne-au părăsit odată pentru totdeauna”, pe care nu-l mai vor, cerând ca acesta să fie oprit să mai scrie „jalbe”, să mai aducă comisii pe capul lor și să-i pună la alte „cheltuieli” - căci atunci ei vor fi nevoiți să facă: „des[v]ălire a învinovățirilor sale, pentru care ș-au părăsit biserica și poporul”, care vor aduce ambelor părți: „și a noastră cu dânsul de obște rușinare”.

O altă protestație va pleca din Daneș în 9 septembrie 1849²⁸, cu aceleași semnături, doar cu una în plus, aducând noi argumente în favoarea preotului din Laslea „pe domnia lui îl ținem a ne fi în toate lipsele preotul nostru”.

Plângerea preotului Zaharia Tătar, dataată 13 septembrie 1849²⁹, va completa cererea dănașenilor, cerând îndurare de la episcop ca reîntoarcerea sa în parohia din Laslea să nu se întâmple, fapt ce ar însemna „o mare rușine și ticăloșie”, și nu se știe dacă credincioșii îl vor primi înapoi: „nu știu voia mă cuprinde înapoi la sine, sau nu, și aici unde sânt mi-am adunat cele pentru trai” - aici la Daneș, spune el, a venit cu voia comunității în vremea cea mai primejdioasă, și totul a fost înfăptuit „pe cale legiuită”.

„Jalba” credincioșilor din Laslea³⁰, care ajunge prea târziu la Sibiu, va arăta o altă față a lucrurilor, plecarea lui Zaharia Tătar la Daneș cam semăna a trădare: cu un an în urmă, ei au intervenit la episcop rugându-l să-l sfințească ca preot pe fiul preotului din sat - iar în lunile primejdioase ale revoluției, când s-au aflat sub „stăpânirea maghiarilor”, tânărul lor preot a fost arestat de două ori și l-au dus: „să-l prăpădească, și noi tot l-am scos ca pe al nostru preot cu punerea vieții noastre” și acum în loc de mulțumire: „ne-au lăsat și dându-se pe voia dănașenilor, s-au dus acolo preot, și noi am rămas iarăși cu preotul ce hătrân și livid de toate puterile de nu e harnic să ne slujească sfânta liturghie și celelalte”. Cer episcopului „cu lacrimi”, să-i poruncească preotului întoarcerea în parohia

lor și la „bătrânul său tată” - și dacă nu va voi, să fie chemat la „darea de seamă” și să fie întrebat, pentru ce le-a făcut așa o batjocură „că pe satul nostru s-a preoțit, nu pe Daneș”.

Protopopul Zaharia Boiu va încerca, în a sa arătare din 24 septembrie 1849³¹, să se disculpe de cele întâmplare în lipsa episcopului: descrie suferința care s-a revărsat ca un potop peste satele din scaunul Sighișoarei: „Din năvălirea trupelor ungurești revoluționare care din 17/5 feb[ruarie] a.c. au călcat mai întâi pre pământu regesc în Scaunul Sighișoarei, împărțindu-să și risipindu-să poporul nostru român, ca de o furtună, de frica tirăniei și a cruzimii acelora”; oameni vor reveni la casele lor, numai unii, după ce generalul Bem va publica „prochemăciunile”³² sale, prin care proclamă amnistie pentru români și sași - cei întorși își vor face inventarul pagubelor și preoții își vor număra credincioșii.

Parohia cea mai lovită de insurgenți maghiari va fi cea din Daneș: „biserica rănită și jăfuită, oamenii spăriați și risipiți”, preotul plecat în pribegie și nu se știa „nimic de dânsul” și 40 de oameni uciși - dar „poporul dorea dumnezeieștile slujbe și nu le avea”, numai la biserică puteau găsi mângăiere. În aceste împrejurări pline de teroare - se justifica protopopul - a fost obligat să pună în aplicare „porunca deregătorii sub care eram <maghiară> am rânduit acolo slujitoriu, pe cel mai apropiat și în stare vecin, părintele Zaharia Tătar parohul din Laslea <încă> din luna aprilie a.c.”; la concursul ținut pentru „candidația” de preot i-a fost trimis un militar din partea comandantului orașului: „având lângă mine pre un ofițir militar unguresc, anume Bolog din partea Plaț Comando³³, rânduit”. Zaharia Tătaru, care a ieșit câștigător, va fi „așezat” de protopop în casa, biserica și grădina din Daneș, unde toate erau părăsite și pustiite, dar cra de partea sa „mare mulțumire a tot poporul”.

În luna septembrie 1849, amândoi preoții fiind „în mare neodihnire”, se vor lupta pentru parohia Daneșului. Protopopului Sighișoarei îi revine sarcina grea de a-i împăca, acum trebuia să respecte ordinele noilor deregătorii: să nu se abată de la „înștiințarea” din 19 iunie 1849 a comisariului cesaro-regesc Dorsner, să facă față comisiilor mixte trimise de Magistratul local pentru cercetarea celor întâmplare; iar de la Consistoriul Ortodox din Sibiu vor pleca „poruncile” episcopului, care vin în ajutorul preoților nedreptățiți - pentru

preotul Ioan Brândușe se va dispune ca, în termen de trei zile, „*locul să rămâie slobod fostului paroh Ioan Brândușe*”.

Comisia mixtă din 26 septembrie 1849, desemnată de Magistratul local, va face o nouă investigație³⁴ în problema disputei dintre cei doi preoți, dar rezolvarea cazului fiind atât de complicată, o vor transfera spre rezolvare la Consistoriu, scriindu-i episcopului, că: „*chestiunea nu este de competența sa, și-și ia libertatea de a trimite această scrisoare la Sfinția Voastră, pentru a lua hotărârea necesară*”.

Andrei Șaguna, cu inima îndoită, va trebui să trimită „*porunca*” cu nr. 37 din 1849, care nu va fi dată în favoarea preotului Ioan Brândușe, acesta va trebui să-și caute „*altă stație*”. Dorința și voința credincioșilor din Daneș va învinge în final – *Vox populi, vox dei!* Așa se va încheia lupta pentru adevăr, a preotului Ioan Brândușe din Daneș, pedepsit de „*tistia politică*” și de „*vicariatul cel nelegiuit*”, în „*complicitate*” cu protopopul ortodox al Sighișoarei – protejat numai de episcopul Andrei Șaguna.

Situația pagubelor materiale și umane ale satelor românești erau cerute de guvernatorul Transilvaniei, Ludovic de Wohgemuth, care vor ajunge la împărat. În luna octombrie 1849, parohia ortodoxă a Daneșului își va face evaluarea distrugerilor <și a morților>, în prezența protopopului cu „*aleșii satului*”; furturile din biserică, casa parohială și școală³⁵ se vor ridica la suma de 1622 florini - între lucrurile sfinte dispărute se afla și antimisul, pentru înlocuirea căruia un credincios, pe nume Nicolae Tătar, plătea suma necesară, cu condiția să-l primească din „*sfințitele mâni împreună cu arhierasca binecuvântare*”.

După doi ani, împăratul Franz Iosif va da patentul împărătesc din data de 31 martie 1852, prin care va face „*un dar*” de 60.000 de florini celor două eparhii românești - 30.000 vor reveni bisericilor ortodoxe³⁶.

În duminica Rusaliilor, 30 mai 1852, episcopul Andrei Șaguna, va ajunge în Protopopiatul ortodox al Sighișoarei, împreună cu comisarul împărătesc, maiorul Piret, pentru împărțirea ajutoarelor trimise bisericilor „*arse și păgubite*”³⁷. Parohia din Daneș va primi doar 100 de florini, conform formularului, pe care maiorul Piret îl va înmâna preotului Zaharia Tătar deodată cu numărarea banilor³⁸. În biserica de piatră din Sighișoara, după salutul de bun venit al protopopului, Andrei Șaguna va rosti o frumoasă cuvântare,

despre grija permanentă cu care împăratul Franz Iosif se apleacă asupra credincioșilor români: „*S-au îndurata a face poporului român din Ardeal în recunoașterea credinței și a lipirei arătate către Augusta Casă împărătească, un dar de șasezeci de mii fiorini argint spre înnoirea și așezarea bisericilor arse și păgubite în decursul resbelului din anii trecuți. Din acest dar împărătesc vine jumătate, adică treizeci de mii de fiorini pe eparhia noastră*”, rugându-i pe supușii credincioși români, să fie oricând gata „*a-și pune și viața pentru preainduratul nostru Monarh*”, și să nu uite binefacerile pe care le-au primit, prin „*mântuirea din iobăgie*”.

Acest „*dar împărătesc*” nu-l va primi preotul Ioan Brândușe, el va continua să-și ceară parohia pierdută, zbuciumul său va continua și în anii următori.

În 3 februarie 1850 va trimite la Sibiu un memoriu³⁹ foarte documentat, în care își va povesti toată drama prin care a trecut și încă mai trece: motivele pentru care a trebuit să treacă munții, părăsindu-și credincioșii, după atâți ani de slujire în fața altarului <cu crucea și icoanele cele mai frumoase din județ>; în anul 1841 va căpăta „*putere și a duhovniciei*” fiind ca ajutor al socrului său, protopopul Ioan Iliovici; când credincioșii l-au dorit ca preot „*desăvârșit*” în 1846, va încheia cu aceștia un contract întărit de jurații satului, împreună cu protopopul, după care va primi și „*singhilia*” pe parohia din Daneș. După 17 ani de preoție, a ajuns să ceară milă episcopului, pentru el și copiii săi: „*nu mă lăsa pradă dușmanilor, de vreme ce nu mă simț cu nimic vinovat - Dară de tot osândit!*”, și să accepte într-un final, să fie numit ca al doilea paroh al Sighișoarei, în locul părintelui Vasilie Leicu care „*s-au mutat la cele veșnice*”, înțelegând că ierarhului său, îi este foarte greu: „*în ceasurile acestea, îți este cu neputință a ne mângăia pre amândoi, adecă și pe părintele Tătar*”. Protopopul va trebui „*să-l aplice*” în parohia din Sighișoara și „*rezultatul să-l arăți încoace fără întârziere*” - scria Șaguna.

Nu știm unde a fost „*aplicat*” acest preot năpăstuit de soartă, dar calvarul lui se va sfârși numai în anul 1854, când va trece în alt protopopiat ortodox, cel al Târgu Mureșului, când Partenie Trombitaș, prin adresa din 24 august 1854⁴⁰, îl va ruga pe episcop să-l întărească cu „*singhilia*”, ca paroh „*statornic*” la Sângiorgiul de Pădure⁴¹ pe preotul Ioan Brândușe, care: „*până acuma s-au purtat*

foarte bine și am nădejde că și în viitoriu să va purta bine” - răspunsul va veni de la Sibiu repede, cu mențiunea că, Ioan Brândeș a fost „înzestrat cu singhilia arhierească, care prin aceasta să face cunoscută prea cinstiei tale”.

Nu va regreta protopopul Partenie Trombițaș protecția care i-a oferit-o acestui preot „osândit”, care va trudi mult pentru satul și credincioșii care l-au adoptat: el va finaliza construirea noii biserici de piatră, în locul celei vechi de lemn dăruită de maghiari în 1848⁴², va ridica și o școală poporală, atât de dorită de Șaguna.

Meritul lui cel mare - **legenda popii Pătru din Hodac**⁴³ - scrisă așa cum a fost auzită din „gura bătrânilor”, trimisă episcopului⁴⁴ împreună cu contractul în lb. maghiară din

1704, care vorbesc despre „goanele” prin care a trecut „mititica bisericuță” de lemn, cioplită cu propriile mâini de popa Pătru.

Dacă vom număra cei 51 de ani cât a slujit credincioșilor din cele două parohii, Ioan Brândeș va intra în pomelnicul celor mai sta-tornici preoți - Sângiorgiul de Pădure nu-l va părăsi timp de 34 de ani, înfruntând toate greutățile, care n-au fost puține, câștigându-și dreptul „de a se odihni” lângă biserică - într-un mormânt străjuit de un vechi și frumos stâlp de piatră - inscripția ștearsă de vremuri, am putea-o completa noi, cei care doar i-am citit pătimirile, și să scriem: „Aici odihnește în Domnul găsindu-și odihna pribe-gi-tul, osânditul și alungatul preot Ioan Brândeș. Fie-i țărâna mai ușoară decât viața”⁴⁵.

Elena Mihu

Anexe

Anexa 1

Sibiu, 12 mai 1849

Comisarul ministerial Berde Jozsef, prin decretul Nr. 509 din 12 mai 1849, îi încredințează notarului consistorial Ioan Hannia conducerea provizorie a Consistoriului Ortodox din Sibiu, declarând postul „vacant”, prin plecarea episcopului Andrei Șaguna.

509/1849 Sz.K.B

A Görög nem egyesült hitűek Consistoriu-ma Jegyzője és Levéltárnokának
Hánnya János Urnak!

A görög nem egyesült hitűek megyéjére nézve egy Főnök hiánya nagyon érezhető, nem lévén központ honnan az oláh nép szívére és lelkére hatni lehessen; én tehát addigis míg amegürült püspöki székre nézve a közoktatási ministerium által intézkedés tétetnék e megye belső Kormányával önt, mint a ki nákem jó érzelmű hazafi ként ajánlatot - ideiglenesen megbizom.

Ezt ön e megye kebelében közhirrre fogja tenni, s a mint bizton reményilem minden befolyását hazafiui buzgalommal arra fogja fölhasználni, hogy a tév-utra vezetett oláh népet erkölcsiségre, a törvények iránti

engedemességre, joltevői iránti háládatossá-gra oktassa különösen pedig világosítsa fel az oláh népet arról, hogy a dézma leengedését, az urbéri tartozások (robot) ingyen elengedését, birtokhoz jutását, s így a szolgáltság porából szabad honpolgárrá lett felemeltetését egyedül a magyar nemzet nagylelkűségének, önmegadásának és áldozat készségének köszönheti, és hogy mindön a magyar nemzet és annak szabadsága ellen fegyvert emelt, nemcsak joltevői szívébe vert tört, hanem éppen önszabadsága letiprására nyújtott kezét a haza közellen-ségeinek, mert meglehet az oláh nép győződve a felől, hogy ha a magyar ki jelen-legis magyarhon minden népiessége függetlenségéért és alkotmányos szabadságáért egyaránt oltja drága vérért meg nem oltalmazná, bizonyára azon rabigába sülydendene vissza, melyben századokon át nyögött; szoval megtanitandja őket miként tehetik jóvá eddigi bűneiket, s lehetnek ezután a hazának jobb és hübb polgárai s így önben helyezett bizalmamat tettleg igazolni igyekezend; mert csak úgy lehetünk mindnyáján boldogok hazánk ujonnan fölállítandó alkotmányos épületének közös hailékában.

Nagy- Szeben, Majus 12-en 1849

Berde József s.k.

Traducere:

Domnului Hannia János secretar și șef al arhivei Consistoriului de confesiune ortodoxă!

În legătură cu lipsa care se simte a unui conducător al credincioșilor de confesiune greco neunită [ortodoxă] și care să poată influența viața religioasă și sufletească a românilor: Eu [subsemnatul] mă angajez, mă bizui pentru o vreme nedeterminată, să girez unele afaceri religioase, care intră în competența funcției de episcop, până la ocuparea scaunului episcopesc al comunității ortodoxilor. Acest lucru va trebui să-l aduceți la cunoștință credincioșilor din sânul comitatului; și sper că în acest scop să puteți folosi toate mijloacele și căile existente în folosul călăuzirii populației românești pe calea moralității, în măsura toleranței legislației, cu mijloacele cărora, prin bunăvoință și educație, să ridice la lumină populația românească; și în privința ștergerii robotelor față de nobili, reducerea dijmelor și a altor obligații față de nobilimea maghiară. Și [prin urmare] pentru realizarea acestor deziderate, populația maghiară s-a înarmat pentru a obține libertatea față de nobilimea maghiară, nu numai pentru bunăstarea populației maghiare, ci mai ales pentru că populația maghiară a încercat să lupte și împotriva inamicului comun al patriei < referire la Transilvania>; căci populația românească poate fi convinsă pe de o parte că, în țara ungurească toate populațiile au acționat pentru independență și libertate în egală măsură, adică aceste deziderate erau trezite din secolele anterioare. Prin urmare aceste deziderate pot avea succes numai prin lupta comună a celor asupriți.

Sibiu, 12 Mai 1849

Berde Jozsef m.p.

* Ilarion Pușcariu, op.cit., p. 35-36 p. II (anexe)

Anexa 2

Sibiu, 13 Mai 1849

Ioan Hannia, notarul consistorial, transmite protopopilor circulara nr. 1 din 13 mai 1849, prin care își anunță numirea de administrator al Consistoriului Ortodox, prin hotărârea Nr. 509, emisă din Sibiu, de comisarul ministerial Berde Jozsef.

Prea Onorate D-le Protopoape!

Din privința aceea, că Diecezul nostru și tot clerul prin depărtarea tuturor D[omni]lor asesori consistoriali de acasă, și încă neîntorcerea lor în scaunele sale, au rămas în timpurile acestea cele mai momentoase, lipsit de toată poavața –care de au fost vreodată – acum au ajuns a fi cea mai de lipsă.

Măritul Domn comisariu al stăpânirii, pentru tractul Sibiului și jurisdicțiile de el ținute, Iosif Berde, prin rânduiala sa din 12 Mai c.n.a.c Nr.509 sz.k.B. au binevoit, până la altă rânduială, a încrede și respectiv a îndatora pe subscrisul cu ducerea și pertractația tuturor lucrurilor de administrația clerului diecesan din lăuntru ținute. Din datorința aceasta a mea, dară oficioasă și mai cu seamă din dragostea către patria noastră comună și dorința cea nespusă către binele și fericirea neamului nostru celui tare rățacit purcezătoare, nu întârziu a te provoca, ca din toate puterile să te străduiești prin preoții subordinați, a lumina și a povățui pre popor, pe calea moralității la cunoștința intereselor sale celor adevărate, la pace, dragoste împrumutată către toate popoarele conlocuitoare, și la scultarea legilor stăpânirii noastre cei părintești, care ca o maică bună nu mai face nici o deschilinire între fii săi, pentru că numai așa ne vom putea folosi și vom putea rămânea în stăpânirea bunătăților și drepturilor prin mărinimitatea și heroismul nației maghiare dobândite, adecă ștergerea iobăgiei, a dijmelor și ridicarea tuturor la starea de cetățean liber al patriei comune.

Sibiu, 13/1 Maiu 1849

Ioan Hannia m.p.

Proto-diacon și notar consistorial

* Ilarion Pușcariu, op.cit., p. 35-36 p.II (anexe)

Anexa 3

Sighișoara, 9 iunie 1849

Conform hotărârii cu nr. 649 din 9 iunie 1849, dată de Magistratul maghiar din Sighișoara, se aprobă ca comunitatea ortodoxă din Daneș să-și aleagă alt preot în locul preotului Ioan Brândeș, fugit din parohie de frica insurgenților maghiari, încă din 19 ianuarie 1849. Cererea credincioșilor români, aprobată, va fi înaintată protopopului Zaharia Boiu, obligat să ducă la îndeplinire organi-

zarea unui concurs pentru ocuparea postului
- considerat pe nedrept vacant.

Traducere:

Extras

Din procesul verbal al Magistratului din
Sighișoara din 9 iunie 1849,

Cu nr.649/ [1]849

Comunitatea satului Daneș ne prezintă că, preotul ei Ioan Brândușe, a dispărut <refugiat în Țara Românească> cu familia sa, din 19 ianuarie anul acesta, și că a lăsat comunitatea orfană. Aceasta ne roagă, să ne preocupăm mai mult de ea și să creăm ocazia ocupării parohiei, că nu se pot lipsi de episcopi <preoți> diocezani.

Acest anunț i-a fost adresat lui Zaharia Boi[u protopopul Sighișoarei] împreună cu cererea, de a-și face mai multe convingeri despre stările de lucru și în cazul în care fostul preot al satului Daneș, Ioan Brândușe, și-a părăsit într-adevăr satul, și nu apare numaidecât, atunci îi vom da comunității un alt preot. Rezultatul însă se va raporta aici.

Transcris conform procesului verbal

Prin Friedrich Simonis ?

* Orig. lb.germană. Arhiva Mitropoliei
Ardealului din Sibiu, doc.37/1849, f.12

Anexa 4

Sighișoara, 18 iunie 1849

În ședința din 18 iunie 1849 a Magistratului din Sighișoara, s-a luat în discuție raportul protopopul Zaharia Boiu, în care prezintă situația critică, în care a ajuns parohia din Daneș, devastată de insurgenților maghiari; preotul Ioan Brândușe va fi obligat să-și părăsească parohia, refugiindu-se cu familia în Țara Românească. Poporul rămas fără preot, se va risipi „*asemenea unei turme de oi părăsite de păstor*”. În lunile de iarnă, protopopul va trimite un înlocuitor din satul vecin Laslea, pentru a le sluji în cele spirituale, credincioși cer preot permanent, ne mai așteptându-l pe preotul lor. Se face „*candidație*” de preot, din cei trei, câștigător va ieși Zaharia Tătar din Laslea, cu 104 voturi.

Traducere:

Extras

Din procesul verbal de ședință din 18 iunie

1849,

Nr.699/1849

Arhidiaconul Zaharia Boi[u], raportează în actul cu nr.649/anul curent: după ce în luna aprilie, anul acesta, s-a convins că preotul Ioan Brânduș din Daneș și-a părăsit într-adevăr biserica și fiii spirituali, s-a ridicat și a plecat cu toate ale sale și cu familia, după ce bise-rica și casa parohială au fost devastate și jefuite, iar poporul era risipit asemenea unei turme de oi părăsite de păstor, el [protopopul] tocmai s-a gândit, și în urma hotărârii din 9 mai, l-a instalat pe preotul din Laslea Zaharia Tătar ca să fie duhovnic celor din Daneș. Acesta a îndeplinit serviciul divin în mod normal, însă comunitatea din Daneș și-a exprimat dorința de a avea un duhovnic adevărat, atât lui, cât și comandantului locului, datorită numărului mare de credincioși, după care, și la sugestia comandantului locului, pentru a da satisfacție comunității de credincioși din Daneș, a dispus să meargă în 12 iunie la Daneș și pe 13 iunie a ținut în fața bisericii o cuvântare în fața poporului adunat, în care a hotărât să aleagă în locul preotului Ioan Brendușe, că de când a plecat, nu se mai știe nimic despre acesta. S-a putut vedea limpede din ochii și de pe fețele poporului, dorința de a avea un duhovnic (tocmai câte-va rude ale preotului Ioan Brândușe au refuzat să-și exteriorizeze această dorință).

După aceasta au fost candidat : 1.Vasile Leicu din Sighișoara, 2.Nicolai Moldovean din Seleușul Mare, 3.Zaharie Tătar din Laslea Mare. Dintre aceștia, primul candidat a obținut 0, al doilea 4, al treilea 104 voturi. După ce alegerea de preot s-a încheiat, poporul a cerut ca de îndată ce este posibil, să-l ducă pe noul preot la Daneș ca să-l instaleze.

Raportând sus-menționatul arhidiacon rezultatul alegerii preotului de la Daneș, și adăugând, că preotul ales Zaharie Tătar dispune sub aspect moral și profesional de calitățile unui duhovnic, acesta vă roagă să confirmați rămânerea ca preot a aceluia, dar în același timp de a permite și confirmarea alegerii de către Minister – ei neavând [ortodocșii] deocamdată nici episcop diocezan, nici consistoriu.

Raportul despre alegerea preotului din Daneș, petrecută la 13 luna aceasta, în prezența și sub conducerea arhidiaconului Zaharie Bui[u], făcută de către locuitorii neuniți, a fost luată la cunoștință de către Magistrat, cu nota, că după principiile noului

sistem electiv, alegerea satisface pe deplin expresia voinței colective, astfel că cel ales poate să ocupe funcția încredințată ce este declarată de către raportorul arhidiacon Zaharie Boi[u] în nota sa.

Extrasă conform procesului verbal, de către Fredrich Simonis

* Orig.lb.germ. AMA Sibiu, ibidem, f.4-5

Anexa 5

Brașov, 19 iunie 1849

Franz von Dorsner, numit comisar imperial în noul regim absolutist, de la Brașov în 18 iunie 1849, va publica proclamația „Către populația Transilvaniei”, prin care cere ca ordinea și siguranța să se restabilească. Să fie respectată de fiecare locuitor din această țară „greu încercată de revolte și alte delictе” - aceasta fiind cea mai mare dorință a împăratului.

Traducere:

Către populația Transilvaniei!

Numit comisar pentru Transilvania, aduc aceasta cu anexa, pentru cunoașterea generală, că tot ceea ce să află sub numele de autorități civile și mandatarî în toate chestiunile administrative, să se îndrepte spre mine, și orice dispoziție provizorală pe care eu o consider ca necesară, să se îndeplinească cu punctualitate și fără ezitare.

Cea mai caldă dorință a Majestății Sale a Împăratului și a Regelui nostru în această țară, greu încercată de revoltă și alte delictе, ordinea și siguranța să fie restabilite cât mai repede posibil.

Obligația fiecărui om cinstit și cetățean loial, ca și a mea, este de a acționa după puteri pentru cea mai grabnică îndeplinire a acestei dorințe.

Că această îndeplinire poate fi pusă în viață cât mai curând, mi-o garantează, simțul loial al acestor locuitori ai Transilvaniei, în număr nesfârșit de mare.

Brașov, 19 iunie 1849

Franz Dorsner m.p

Comisar cesaro-crăiesc.

* Nicolae Popea, *Memorialul arhiepiscopului și mitropolitului Andrei Șaguna sau luptele naționale politice ale românilor*, tom. 1, Sibiu,

1889, p. 359

Anexa 6

[Daneș, după 15 august 1849]

Preotul Ioan Brândeș, după întoarcerea din refugiu, cere Magistratului din Sighișoara să fie primit înapoi în satul său, unde a slujit 17 ani, fiind nevoit să-l părăsească pentru a-și salva viața, plecând cu trupele imperiale în Țara Românească. La întoarcere găsește postul ocupat de un preot din satul vecin, cu aprobarea autorităților maghiare, în „complicitate” cu protopopul Zaharia Boiu - cere să fie „așezat”, conform proclamației comisarului imperial Dorsner din 19 iunie 1849.

Traducere:

Onorate Magistrat!

Au trecut deja 16 ani de când mi-am încheiat serviciul ca preot al românilor în comunitatea Daneș. În timpul revoltei și a acțiunilor criminale ale ungarilor, pentru a-mi proteja viața și a familiei mele am luat hotărârea fermă de a mă atașa trupelor cezaro-crăiești, cu care am călătorit până în Valahia și am stat acolo în mod sărăcăcios până ce aici s-a îndreptat din nou situația și m-am bucurat să-mi reocup postul cu toată siguranța,

Totuși, când am pășit în stația mea, la Daneș, mi-am găsit postul ocupat prin înlocuire făcută de către unguri cu un altul, care se exprima foarte vehement că vrea să mă scoată din acel loc. De aceea, și pentru că eu, ca bolnav, nu mai pot sta să mă întrețin împreună cu familia în locuințe străine, mi-am luat libertatea ca să mă încredințez onorativului Dumneavoastră Magistrat, care același, în virtutea ordinului domnului colonel și comisar cezaro-crăiesc von Dorsner din 7/19 iulie 1849 poate să găsească o cale să-mi pot reocupa postul, ca pe viitor, să-l opriți pe locțiitorul care a fost pus de unguri, și începând de azi, să mi să plătească în mod corect salariul întreg care i se cuvine unui preot valah. Pentru că acela refuză atât de tare să plece de pe locul meu, mă încredințez pe onoarea și îndrumarea unui cinstit Magistrat, și o arăt cu toată speranța, onorativului Dumneavoastră Magistrat.

cel mai supus servitor
Ioan Brândeș
paroh în Daneș

* Orig. lb. germană, AMA Sibiu, doc 37/1849, f. 9

Anexa 7

Daneș, 6 septembrie 1849

Comunitatea ortodoxă din Daneș descrie pătimirile prin care a trecut biserica și credincioșii ei, în anul 1848-1849, pentru că n-au vrut să-l denunțe pe preotul lor Ioan Brândușe și pe alți săteni români urmăriți de armata lui Kosuth biruitoare, care au omorât 40 de români; în ziua de 17 februarie 1849, biserica și casa parohială spartă și prădată. Acuize grave, dar nedrepte, i se aduc preotului Ioan Brândușe, pentru: „*furăturile de la curțile domnilor ungurești*”, care erau cerute de Comitetul Național Român, pentru aprovizionarea, în cazul nostru, a Legiunii III-a condusă de prefectul Vasile Moldovan.

Prea Cinstit și Sfânt Conzistorium!

Din turburările ce au fost în țara noastră, satul nostru Daneș au avut de a suferi cele mai simțitoare și dureroase patimi, că preotul cel avem Ioan Brânduș, fiind atins cu multe furături de la curțile domnilor ungurești ca biruitori peste noi, acelea au adus perire la vreo 40 de oameni ce s-au pușcat, că [de] ce satu n-au putut da pe popa și ceilalți pe care [ii] căuta, fiind fugiți.

Parohia între patimile cele grele, doară, ca batăr în cele suflețești să fim mângăiați cu dumnezeieștile slujbe, de care eram lipsiți de tot, că: preot nu avem, biserica era spartă și jăfuită de ungurii, care tot ce au aflat aici bun pentru ei au răpit, și ce nu le-au fost de trebuință au stricat, fiindcă părintele nostru nici atâta n-au fost îngrijat, batăr din odăjdiile bisericii să fii grijit ceva – fără numai de sine ș-au avut grijă.

În lipsă de preot, părintele protopopul nostru ne-au fost rânduit slujitori pe vreme nehotărâtă, pe părintele Zaharie Tătar paroh din Laslea, dar așa parohia care stă din mai mult ca de o mie de suflete, având lipsă de păstori sufletesc pe tot ceasul, nu puteam fi îndestulați. Drept aceia făcând rugămintele la cinst[it] Magistrat al locului, ni s-au făcut de acolo rând și cale prin scaonul protopopesc de am căpătat preot statornicit, pe susnumitul slujitoriu al nostru Zaharie Tătar, prin legiuită candidație, pe care-l avem și acum așăzat în sânul nostru. Sfinția sa [preotul Tătar] ca păstorul cel bun, cu toate mijloacele a ostenit până ce risipitele oi ale turmii s-au

adunat și pustiita biserică s-au mai deres, cât acum ne poate sluji în trînsa.

Acum dară, când eram mai vinecați de ranele suflețești, de nou iar ne aflăm răniți, că părintele Ioan Brândușă, carele nu de o mare vitejie ca naționalist mare, ci de cunoștința vinelor sale alungat, au fost fugit cu familia sa, și ne-au lăsat în primejdie, osibit de alte popoară, ale căroră preoți n-au fost amestecați la nelegiuiri. Ba încă după ce s-au depărtat de aici, dincolo, au trimis scrisoare înapoi la neamul său, care mulți dintre săteni au văzut și au cetit, pecum că pe dânsul la Daneș să nu-l mai aștepte, că trece în Țara Românească, precum au și făcut. Acum în urma păcii, ce ne-au adus trupele împărătești, rusăști și austriace, [preotul Brândușe] ne face silă prin cinst[it] Magistrat, cu Proclamație [a] domnului Doșner [Dorsner] din 7 și 19 iunie a.c. [1849], ca să ne fie iar preotul. Vrând a să băga cu puterea în casa preoțască a parohiei, peste preotul cel aici statornicit – ci nefiind în stare de a putea face aceasta, au adus din partea cinstit Magistrat o comisie acum în 31 a lunii trecute [august], căruia noi jos iscăliții jurați ai bisericii dimpreună cu toată parohia, am dat răspuns: că pe preotul Zaharie Tătar cel avem acum, nu ungurii ni l-au dat, ci noi, pentru lipsa de preot l-am cerut și l-am adus pe cale legiuită, prin porunca și rânduiala cinstit Magistrat și a scaonului protopopesc, în neființa de față a Domnului episcop și a Sfânt Consistoriului, cu care sântem odohniți și așăzați, și ne rugăm să fim lăsați așa.

În privința aceasta totdeodată, rugăm și pe Cinstit și Sfânt Conzistorium Episcopesc, să vă milostiviți a ne lăsa cu preotul cu care toată parohia e mulțumită și îi sântem încredințați păstoriei cei suflețești, spre cea de obște fericire sufletească și trupească, și să nu ni să mai facă silă cu preotul Ioan Brândușă, ce ne-au părăsit odată pentru totdeauna, carele nu de biserică și de popor, ci numai de sine și de familia sa știe a să griji. Și să nu ne mai pricinuiască trapăd și cheltuieli, cu jalbele sale și cu comisiile cu care, de va mai adăoge a ne mai supăra, alte nu-și va folosi, decum de[s]vălire a învinovățirilor sale, pentru care ș-au părăsit biserica și poporul, acelea care noi până acum le-am tăcut, și le tăcem, iar neodihnindu-să dânsul, să vor dovedi spre a sa pedepsire după legi, și a noastră cu dânsul de obște rușinare.

Al Prea cinstit și Sfânt Conzistorium episcopesc, Daneș, 6 septem[brie] [1]849

umiliți fiii sufiletești și slugi
 Daniil Gheaja
 Aninie Babet
 Simion Regman gojman
 Nicolae Costandin
 Ioan Moise Regman
 Dumitru Gheaja
 Zaharie Vlad
 Constandin Bendorfean
 Constandin Tiliea
 Ilie Muntianu

S-au scris prin Simion Florea din Foatăr?

Rezumat: Sibiu, 7 septem[brie] Nr.14
 [1]849

Daniil Gheaja, Simion Re[g]man, Ioane Moisa, Zaharie Vlad, Costantin Tiliea, Ananilie Babit și Ilie Muntean toți din Daneș, arată cum parohul locului Ioan Brânduș, părăsindu-și parohia de groaza maghiarilor rebeli, și așa comunitatea ca să nu fie fără de păstori sufiletesc, sub stăpânirea maghiară, cu știrea Magistratului locului și a protopopului atârănătoriu, și-au ales prin candidație de paroh slujitoriu, pre parohul [de la] Laslea, Zaharie Tătar, pre care însă acum după restatornicirea păcii și a ordinei legale, parohul Ioan Brânduș întorcându-se la ale sale îndărăpt, vrea să-l scoată afară și să se așeze iarăși în parohie-și.

Deci susnumiții, să roagă ca deoarece zisul paroh Ioan Brânduș, în zilele cele mai năcăjite i-au părăsit de o parte, iar de altă parte, ei sânt foarte îndeclăți ? cu Zaharie Tătar, pre care după lege și l-au ales, să fie lăsați cu acesta.

R-tio: 10/22 sept[embrie] [1]849

Care arătare și cerere să se împărtășească cu protopopul atârănătoriu Zaharia Boi[u] spre a da încoace informație țircumstanțială în lucrul acesta.

* AMA Sibiu, doc.14/1849, f.1-2

Anexa 8

Daneș, 12 septembrie 1849

Protopopul Zaharia Boiu trimite răspuns Magistratului din Sighișoara, informându-l, că s-a deplasat la Daneș <probabil cu comisia condusă de Josef Kraus>, unde s-a citit plângerea cu nr. 973 a preotului Ioan Brândușe trimisă la Sibiu, și Proclamația comisarului Dorsner nr. 1126 din 19 iunie 1849, prin care

se ordonă „restabilirea vechilor stări de lucruri”. Credincioșii și jurații satului au dat răspunsul, că nu renunță la preotul Zaharia Tătar, fiind mulțumiți cu el, că „nu prin guvernul ungar” l-au obținut ca preot la Daneș, ci dorința întregii comunității foarte numeroase de o mie de locuitori, care aveau nevoie de preot.

Traducere:

Ca urmare a însărcinărilor Dvoastră, cu Nr. 973 și 1126/1849, subsemnații s-au deplasat la Daneș, și au făcut cunoscută plângerea cu nr.973 anul curent, a fostului preot neunit Ioan Brândușe din Daneș, făcută la Sibiu pe 12 septembrie 1849, asupra actualului preot neunit Zaharia Tătar și întregului consistoriu <consiliul parohial> neunit din Daneș.

Preotul Zaharia Tătar declară, că el nu a ajuns preot la Daneș din propria lui putere, ci a urmat căile legale, respectiv pe calea decanului și a Magistratului din Sighișoara, a fost chemat de comunitatea din Daneș în locul preotului de atunci, și nu pentru o perioadă scurtă, ci pentru totdeauna, și deoarece el este mulțumit cu comunitatea și comunitatea cu el – el ne roagă să-l păstrăm în această funcție obținută pe drept, cu atât mai mult cu cât el a venit aici, fără influența ungarilor.

Consistoriul neunit din Daneș a declarat, în numele comunității, în prezența și cu consimțirea tuturor vecinilor, că întreaga comunitate este cu totul mulțumită de actualul preot Zaharia Tătar, pe care l-au luat în mod liber, și vrea să rămână la ea.

În același timp, comunitatea neunită din Daneș, sau mai bine zis consistoriului și vecinilor adunați în numele ei, i-a fost citit documentul cu Nr. 1126/849, care conținea Proclamația comisarului imperial a Domnului colonel Dorschner, cu data de 19 iunie 1849, care anunța restabilirea vechilor stări de lucruri.

La această înștiințare, consistoriul declară că ea, comunitatea neunită din Daneș, l-a obținut pe actualul preot Zaharia Tătar nu prin guvernul ungar, ci după ce a fost recunoscut de către onoratul Magistrat sighișorean, că o comunitate atât de numeroasă ca cea din Daneș l-a ales ca preot pe Zaharia Tătar, și că dorește să-l păstreze în continuare ca atare.

După ce declarațiile consistoriului <consiliul parohial> au făcut cunoscute întregii

comunități adunate, comunitatea a recunoscut aceste declarații, ca actul ei de voință.

Daneș 12 Septembrie [1]849

Joseph Kraus

Zacharie Boyu

Protopop grec neunit al Sighișoarei

* Orig. lb .germană, AMA Sibiu, doc. 37 /1849, f.10-11

Anexa 9

Sighișoara, 23/ 11 septembrie 1849

Protopopul Zaharia Boiu trimite răspuns la „porunca” episcopului din 5 septembrie 1849, care cerea ca în termen de 3 zile preotul Ioan Brândușe să fie repus în parohia Daneșului și Zaharia Tătar să se întoarcă în parohia sa din Laslea. Dar a doua zi, venind un delegat trimis de credincioșii din sat, i-au înmănat o „protestație”, prin care refuză să-și mai primească preotul înapoi în parohie.

Prea luminate și Prea osfințite Domnule episcopo!

La porunca Prea osf[înțit] M[ării] Tale din 5 sept[embrie] curgătoriu, în privința preoților din Daneș, ce am primit în 8 [septembrie] a curgătorii [luni], și în ziua aceea am și împlinit din partea-mi aceea ce mi s-au poruncit, adică: pre preotul Zaharie Tătar l-am hotărât, ca din ziua aceea înainte să înceteze de la toate slujbele din biserica și parohia Daneșului, și în termen de 3 zile retrăgându-să înapoi la parohia sa Laslea, să aibă loc, fostul aici paroh Ioan Brânduș de aș cuprinde postul său.

În urma aceștia, a doua zi mi-au adus deputatu din partea parohii trimis / goșmanu Simion Răgman / protestația aicea alăturată, care cu plecăciune aștern Prea osf[înțit] M[ării] Tale, umilit rugându-mă:

Să binevoiți a-mi porunci mai încolo cum să urmez, că parohia aceea nu vor să cuprinză pe preotul Ioan Brândușă.

Al Prea luminat M[ării] Tale

Sighișoara 23/11 sep[embrie] 1849

umilit serv

Zaharia Boi[u]

Protopop tractului Sighișoarei

gr[eco] n[e]u[nit]

*AMA Sibiu, doc.37/1849, f.6

Anexa 10

Daneș, [9 septembrie 1849]

„Protestația” credincioșilor din Daneș, trimisă protopopului, pentru a fi expediată episcopului la Sibiu, sunt hotărâți să nu renunțe la preotul Zaharia Tătar din Laslea, rugându-l să nu pună în aplicare hotărârea din 5 septembrie 1849 prin care cere ca preotul Ioan Brândușe să fie așezat „în slujba ce o au avut mai dinainte”.

Prea cinstite părinte Protopoape!

Noi sătenii din Daneșu, în urma ordinații generoase de către reverendisimu Prea onoratu M[ăria] Sa Domnul Domn episcop: „ca să restaurăm lucrurile cu parohii slujitori, după modrul vechiu”, și cu poruncă în scris prin Prea onorat D[omnia] Voastră, nouă trimisă:

În urma zisei, sau după acesta, năzuind cu multă supunere cătră Prea onorat D[omnia] Ta – cu plecăciune ne rugăm – fiind într-această întreprindere după dreptate porniți a o isprăvi, a nu să pune în lucrare această rânduială, ce ni s-au citit azi: „ca adică să înceteze p[ărintele] Zaharie Tătar a ne mai sluji, și să între pă[rintele] I[oa]n Brândușe în slujba ce o au avut mai dinainte” - până când ne vom arăta și noi cu cererea noastră la Prea onoratul și Mult luminatul Scaun episcopesc, până va sta lucru – suspens – neisprăvit, voim să ne slujească p[ărin]tele Zaharie Tătaru, pe domnia lui îl ținem a ne fi în toate lipsele preotul nostru.

Prin acesta, rugându-ne și nădăduind doritul rezultat al declarației noastre rugăminți, sântem

Ai Prea [s]fînțit Domniei Tale

umiliți supuși

Constandin Bendorfean

Dumitru Gheaja

Andrei Lazăr, foatăr

Costandin Tilitcsa

Zaharie Costandinu

Zaharie Vlad

Simion Regmanu, gociman <primar>

Nicolae Costandinu

Ioan Moise

Ilie Munteanu

Daniilu Gheaja

Simion Florea, foatăru <făt>

*AMA Sibiu, Ibidem, f.7

Anexa 11

Daneș, 13 septembrie 1849

Plîngerea preotul Zaharia Tătar adresată episcopului, prin care se roagă să-l nu-l trimită înapoi la Laslea, pe care o consideră, că „e o mare rușine și ticăloșie”, neștiind dacă credincioșii de acolo îl mai primesc înapoi.

Prea luminate și Prea osfințite Doamna Doamne episcopie al nostru Prea milostiv Stăpân și îndurat Părinte!

Cu porunca M[ării] Tale din septembrie curg[ătoare], părintele protopop Zaharie Boi[u], mă oprește sub datu 20/8 septembrie cu toate slujbele de la biserica și parohia Daneșului, și mă hotărăște să mă retrag la parohia Laslii, de unde am venit, în termin de 3 zile, să deschiz locu părintelui Ioan Brândeș. La aceasta eu mă văz foarte ticălos și rușinat, fiindcă eu nu din sinea mea, nici îmbulzit cu vreo mijlocire necuviincioasă, ci în vremea cea mai primejdioasă și de nevoie, m-am dus din Laslea în Daneș, pe cale legiuită, care acum văz că mi-au adus mie o mare rușine și ticăloșie a mă întoarce la parohia, care nu știu încă voiva [vor voi] a mă cuprinde înapoi la sine, sau nu, și aici unde acum sânt, mi-am adunat cele pentru trai.

Cu lacrimi, rog mila Mării Tale, să nu mi să socotesc împotrivire poruncii arhieresti aceasta, că ce îndrăznesc a-mi arăta și eu pricinile, și până aceste să vor încunoștiința limpede Mării Tale, cu plecaciunea mă rog să am grația Mării Tale a fii nemîșcat de la locu lăcuinții unde sânt acum, care nădăjduind de la părinteasca îndurare, sânt

Al Prea osfințit Mării Tale

Daneș, 13 septembrie [1]849

umiltă slugă

Preotu Zaharie Tătar din Daneș

* AMA Sibiu, ibidem, f.8

Anexa 12

Sighișoara, 24/12 septembrie 1849

Răspunsul cutremurător al protopopului Zaharia Boiu, trimis episcopului, despre cele întâmplate în parohia Daneșului: în data de 17 februarie 1849 au năvălit trupele ungurești „revoluționale” peste satele din scaunul Sighișoarei, iar românii s-au împrăștiat care pe unde au putut „ca de o furtună de frica

tirăniei și a cruzimii”, credincioșii din Daneș, numai după ce generalul Bem publică prochemăciunilor, s-au întors la casele lor „unii mai curând alții mai târziu”, dar și-au găsit biserica jefuită, oamenii speriați, căutându-și alinare numai în „dumnezeieștile slujbe și nu le avea” - numai atunci au apelat la Magistratul locului, să le dea alt preot să le aline suferința, așa l-au ales pe tânărul preot din Laslea. În urma comisiei mixte, trimisă în 12 septembrie, la plîngerea preotului Ioan Brândeș, spune protopopul, ei au trimis o delegație cu o protestație, pentru a-l informa că refuză categoric să renunțe la preotul ales, Zaharia Tătar.

Prea luminate și Prea osfințite D.D. Episcopie!

Fiindcă din turburările timpurilor timpului trecut, parohia Daneșului din Protopopiatul nostru, au rămas în mare neodihnire în privința preoților, atîta pentru sine însuși și preoții săi, cât și pentru Scaunul Protopopesco, care az[i] nu este în stare de a-i putea împăca și odihni.

Viu, drept aceia, din detorie cu arătarea împrejurărilor acestuia lucru, cătră Prea luminat Scaun Episcopesc, căruia umilit mă înfățișez, cu rmătoarele:

Din năvălirea trupelor ungurești revoluționale care din 17/5 feb[ruiar] a.c. au călcat mai întâi pre pământu regesc în Scaunul Sighișoarii, împărțindu-să și risipindu-să poporul nostru român, ca de o furtună, de frica tirăniei și a cruzimii acelora, mai pe urmă s-au mai adunat pre la lăcașurile sale cu simțitoare păgubiri, preoții și mirenii, mai ales după Procheăciunile generalului Bem, unii mai curând alții mai târziu – una din cele mai pătimase, era parohia Daneșului, cu biserica rănită și jăfuită, oamenii spăriați și risipiți – numai la biserică își căta mângăierea, dar nu putea să o afle, că: biserica era pustiită, de prectu lor Ioan Brândeș, ce era depărtat deci cu toată familia nu să știa nimic de dănsul, poporul dorea dumnezeieștile slujbe și nu le avea.

Între aceste împrejurări, din porunca dregătorii sub care eram [maghiară], am rânduiești acolo slujitoriu pre cel mai aproape și în stare vecin p[ărintele] Zaharie Tătar, parohul din Laslea, <încă> în ziua de 24 aprilie a.c. Dar, zisa parohie, neputându-să îndestului cu atîta, au făcut rugare la on[oratul] Magistrat, carele îndată după pofta lor, mi-au poruncit sub dto 9 iunie a.c. Nr.949, de am făcut can-

didație de preot statonic, aici. Aceasta deodată, fu fără de rezultat, că preotul Ioan Gheaja din Beșa, pe de altă cale au împedat lucru prin comandatele local unguresc Grofu Franc Haler, de acolo s-au poruncit sub dto 16 iunie a.c., ca de n-au să fac candidație în care să fie și p[ărintele] Ioan Gheaja. Acesta s-au și săvârșit, având lângă mine pre un ofițir militar unguresc, anume Bolog din partea Plaș Comand. Rânduie. După care mi s-au poruncit, atâta de Plaș Comand., cum și de la on[orat] Magistrat[ul] locului sub unu dto 25 iunie a.c. ca numaidecât să îndeestulez voia și lipsa poporului dăneșan/ carele ne-nceat striga și cerea preot/ cu restatornicirea votizantului preot Zaharia Tătar, și așa cu mare mulțumirea a tot poporul, s-au adus și așezat acesta aici în casa parohiei, care era goală și curtea cu grâina și biserica împrejur, toate pustii.

Acestea cum s-au întâmplat cu parohia Daneșulu, în neștiința de față a M[ării] Tale și a On[orat] Conzistoriu Episcopesc, îndată după reîntoarcerea trupelor împărătești rusești și austriace, în urma așa numitei înștiințare a Domnului Dor[s]ner ce[saro] rege[sc] comisariu din 6/18 iulie a.c., am și făcut umilita-am relație sub dto 16/4 august trecut, când încă nu știam nimic de p[rintele] Ioan Brândușe, aceasta acum și Prea luminat M[ării] Tale nu lipsesc curat și limpede a încunoștiința.

Mai dincoace, primind porunca M[ării] Tale din 5 septem[brie] curgătoriu, ca fără întârziere să suspendez pe p[ărintele] Zaharie Tătar, din Daneș din toate funcțiile, și pre dânsul să-l trimiți cu relația la Sibiu, iar parohia să o predau p[ărintelui] Ioan Brândușe.

Aceasta eu în ziua 20/8 septem[brie] c[urent], cum am primit, o am și făcut cunoscută, atâta jăluitului preot Zaharie Tătar, cum și parohiei, hotărând prea acesta: să înceteze de la toate slujbele și în termen de 3 zile să să ridice de aici, cu totul, ca locul să rămâie slobod fostului paroh Ioan Brândușe; însă a doua zi parohia nemulțumită, au trimis o deputație aici la mine, cu protestația, ce o am așternut M[ării] Tale, ieri sub pecete, prin p[ărintele] Ioan Brândușe.

Iar înainte de aceasta, pe jalba p[ărintelui] Ioan Brândușe, on[or] Magistrat local, au poruncit o comisie mixtă spre cercetarea jalbii, nefiind atunci știută venirea M[ării] Tale, carea s-au și făcut în fața locului Daneș în ziua 12 septem[brie] a.c., și sub ziua 15/3 a lunii aceștia s-au și așternut investigația aceasta la on[or] Magistrat, care decumva

pană acum nu va fi sosit, fără zăbavă va veni la Prea luminat Sc[aunul] Episcopesc, din care vă veți milostivi a vedea starea lucrului.

După aceasta, care din detorie ofițioasă le fac cunoscute, aștept hotărârea care te vei milostivi a porunci, celui ce sânt

Al Prea Osf[iniț] M[ării] Tale

Sighiș[oara], 24/12 sept[embrie] [1]849
umilit servitoriu
Zaharie Boiu
Prot[opopol] tract[ului] Sighișoarei
gr[eco] neu[nit]

Rezumat:

Zaharie Boiu protopopul Tractului Sighișoare arată pre larg, cum lăcuiorii noștri din Daneș, după invazia ungurilor rebeli cuprinderea și a locului acelora – fiind parohul lor Ioan Brânduș dimpreună cu familia fugită – au stăruit la Magistratul local și la Jurisdicția Militară ungurească, [să primească] slobozenie a-și alege alt paroh prin candidație, pre care, și înceluindu-l în persoana parohului de la Lazlea, Zaharie Tătar – acum la întoarcerea zisului Ioan Brândușe îndărăpt, poporul nefiind îndeestulat și mai nainte, nici într-un chip nu va să-l primească iarăși de paroh, ci se roagă ca să rămână cu numitul Zaharie Tătar.

R-tio:22 septem./ 4 oct. [1]849

Văzându-se și din arătarea acesta a referentului protopop, precum și din toată procedura acestui lucru, că preotul Ioan Brândușe, au pierdut cu totul încrederea și dragostea poporului atârănătoriu, ca pre numitul preot Ioan Brândușe să-l îndrepteze a-și căuta alt popor pre lângă care s-ar putea aplica.

* AMA Sibiu, Ibidem, f.1-2

Anexa 13

Sighișoara, 26 septembrie 1849

Magistratul din Sighișoara trimite la Consistoriu din Sibiu rezultatul investigației făcută de comisia mixtă, în data de 12 septembrie 1849, în cauza disputei dintre cei doi preoți de la Daneș, cerând ca rezolvarea să vină de la episcop.

Nr. 1211/[1]849

Traducere:

Stimate Domn!

În timpul tiraniei ungare, biserica greco-

neunită din Daneș, <rămasă> fără păstor, și la cererea acestei comunități bisericești, în locul preotului Ioan Brenduș, a fost ales preotul greco-neunit Zaharie Tătar. Acum, fostul preot dorește să fie pus iar în postul său, însă Magistratul de aici consideră că această chestiune nu este de competența sa, și-și ia libertatea de a trimite această scrisoare la Sfinția Voastră, pentru a lua hotărârea necesară. Cu cea mai înaltă stimă,

Sighișoara, 26 septembrie 1849

cel mai supus servitor al Magistratului
orașului liber regal și al scaunului
Sighișoara
(semătura indescifrabilă)

* Orig.lb.germană. AMA Sibiu, ibidem, f.3

Anexa 14

Daneș, 8 octombrie 1849

Protopopul Zaharia Boiu îi cere episcopului, în numele credincioșilor din Daneș, ca preotul Zaharie Tătar să primească „singhile” pe parohia Daneș, în urma aprobării Consistoriului din Sibiu nr.37 din 4 octombrie 1849, dată la dorința și presiunea credincioșilor de aici.

Prea luminate și Prea sfințite Doamne D. Episcopi!

În urma hotărârii Prea luminat s[finției sale domnului] episcop din 22 sept[embrie] /4 oct[ombrie] a. c. Nr.37 eșită, în privința preoților din Daneș tractul Sighișorii, aflându-mă azi aici în fața locului Daneș, întregă parohia aceasta ș-au arătat mulțumirea sa la hotărârea cu care după a lor dorință și umilita rugare, v-ați milostivit a-i mângăia.

Totdeauna adaugă încă a să ruga, să binevoiți spre a lor desăvârșită odihnirea sufletului, pre nou denumitul preot Zaharie Tătar, desăvârșit paroh a-l face și prin arhierasca binecuvântare cu singilia a-l statornici, să vă milostiviți, care umilită rugare și dorință a lor, cu asemenea încredințare îndrăznesc a o mijloci Prea lum[inat] episcop, cel ce totdeauna, sânt,

Al Prea sfințit M[ăriei] Tale și sf[ânt] Conz[istoriu] Epi[scopesc]

•

8 oct[ombrie] 1849

umilit credincios servitor
Zaharie Boiu

Protopop Tract[ului] Sighișoarei

Rezumat: Sibiu, 18 octomv[rie] [1]849

Zaharie Boi[u] protopopul Sighișoarei, înștiințează cum că, obștea noastră din Daneș este foarte mulțumită cu rânduiala consistorială din 22 sept[embrie] Nr.37, prin care preotul din Lazlea să rânduiește de paroh acolo, însă pentru a fi însă deplin mângăiată, acea obște să roagă, ca să i să dea parohului cuvințioasă singilie. Totodată să așterne și jalba obștii de la Lazlea prin care să roagă ca să îndatoreze scaunul acesta episcopesc pe preotul lor de mai nainte Zaharie Tătar, să-l treacă la altă obște, ci să rămâie acolo, iar de nu să-i mângăie cu alt preot.

R-tio: 29/ 8-bris [octombris] / 10/ 9-bris [noimbris]; 193/ 1849

Să se rescrie arătătorului protopop, ca pe preotul Zaharia Tătar, să-l îndrepteze încoace pentru a-și scoate cuvințioasa singilie. Iar încât e pentru jalba obștii din Lazlea, să se spuie, cum că Consistoriul nu poate abate de la hotărârea de sub Nr.37 a.c. și să să îndatoreze arătătorului protopop, ca să facă cuvințioasa punere la cale, pentru ca obștea numită să nu pătimească prea scădere sufletească.

* AMA Sibiu, doc. 112, f.2

Anexa 15

Laslea, 7 octombrie 1849

„Jalba” credincioșilor din Laslea care se plâng episcopului că preotul Zaharia Tătar, care numai cu un an în urmă a fost sfințit pentru parohia lor, acum i-a părăsit „dându-se pe voia dănășenilor”, uitând că în perioada „stăpânirii maghiare” a fost arestat de două ori, și l-au „dus să-l prăpădească”, și ei l-au scos din mâna vrăjmașilor, punându-și viața ca chează - cer să fie luat „la dare de seamă”, pentru batjocura care le-a făcut-o, lăsându-i din nou cu preotul cel bătrân și bolnav, care nu le mai poate sluji

Prea luminate și Prea osfințite Doamne Doamne Episcopi!

În anul trecut Măria Ta te-ai milostivit a ne preoții pe fiul parohului nostru Ioan Tătar, anume Zaharia Tătar, după voia și rugămintea noastră, de care lucru tare ne-am bucurat, dară acum sântem cu totul mârniți: că pe vremea când eram Împlași sub

stăpânirea maghiarilor, de două ori l-au prins ungurii, de unde l-au dus să-l prăpădească, și noi tot l-am scos ca pe al nostru preot cu punerea vieții noastre, pe urmă în loc de mulțămă, ne-au lăsat și dându-se pe voia dănașenilor, s-au dus acolo preot, și noi am rămas iarăși cu preotul cel bătrân și livid de toate puterile de nu e harnic să ne slujească s[ânta] litur-ghie și c[ele]l[alte].

Cu lacrimi rugăm mila Preaosfințit Mării Tale, să te milostivești a porunci zisului preot Zaharie Tătar, ca să se întoarcă la locul său lângă bătrânul său tată, și să ne slujească ca preot al nostru; că pe satul nostru s-au preoțit, nu pe Daneș – altminterile ne rugăm, să se ieie la darea de seamă, din ce pricină ne-au lăsat și ne-au făcut o batjocură ca aceasta. Pe urmă ca preot vrednic, a ne mângăia, să te milostivești,

*Al Prea osfințit Mării Tale
Lazlea în 7 octomvrie [1]849
Umiliții fiii sufletești
Petru Pop goșman
Vasilie Suci
Gheorghie Dop Nicolae Neag
Nicolae Oprea
jurații bisericii cu toată parohia Lazlii
Sc[ăunul] Sighișoarei
Din filia Hodvilag
Samoil Gheorghie gociman
Ioan zaharie
Petru Moșoi <...>*

Rezoluție. Sibiu 18 octombrie 1849
112/[1]849

Fiindcă parohul Zaharie Tătar s-au aflat cu cale și de lipsă chiar și după cererea lui a se muta din Laslea la Daneș, Consistoriul episcopesc, nice mai abate de la hotărârea aceasta Nr.37 / [1]849. Pentru ca suplicanții însă să nu pătimească în cele sufletești, s-au dat protopopului atârănători îndreptare, că poartă grjă în privința aceasta.

Sibiu. Din ședința Cons[istorială] în 24 oct./ 8 nov. [1]849

Prin Ioan Hannia notar consi[storial]

* AMA Sibiu, ibidem, f.1

Anexa 16

Daneș, 6 octombrie 1849

Protopopul Zaharia Boiu raportează episcopului, că a cercetat pagubele făcute la biserică, casa parohială și școala din Daneș, de către „rebeli maghiari”, suma se ridică la

1622 f.w - între obiectele furate, se afla și sf. antimis, un credincios pe nume Nicolae Tătar, s-a oferit să meargă la Sibiu să cumpere altul nou, având dorința să-l primească chiar din „prea sfintele mâni împreună cu arhiereasca binecuvântare” a episcopului.

Prea luminate și Prea sfințite Doamne D. Episcopi!

Cu prilejul vizitației protopopești, aflându-mă azi aici în satu Daneș tractul Sighișoarei, am făcut cercetare despre pagubile ecleziastice de aci, făcute din partea rebelilor maghiari, care prin aleșii satului în special luându-le, face suma pagubelor 1622 fiorini w.w: la biserică, casa preoțască și școală.

Între cele pierdute să află și s[ântul] antimis. Deci spre împlinirea acestia mari lipse, acest bine credincios fiu al s[finței] biserici acestia, s-au îndurat a să face dintr-al său binefăcător bisericii cu câștigarea acestui s[ânt] odor. Spre acesta sfârșit, evlavioșia sa dorește ca însuși în persoana-și, să să învrednicească a primii din prea sfințitele mâni împreună cu arhiereasca binecuvântare s[fântul] antimis, plătit din proprietatea sa. Cu care dorință a lui îl recomand părinteștii grații și umilit mă rog să te milostivești a-l mângăia – numele lui este Nicolae Tătar, a căruia mângăiere privată, va fi bucuria de obște a multora, între cari și cel ce sunt,

Al Prea sfințit M[ării] Tale

Daneș, 6 oct[ombrie] [1]849

umilit servu

Zaharie Boiu

Protopop tract[ul] Sighișoarei gr[eco] n[e]u[nit]

Rezumat: Sibiu 18 octom[brie] [1]849

Zaharia Boi[u] protopop [al] Sighișoarei arată cum că călătorind prin satul Daneș, și făcând cercetare despre pagubele pricinuite acolo prin rebeli, din arătările aleșilor satului, au aflat cum că paguba făcută la biserică, casa parohială și școală, să suie la o sumă de w.f.1622.

R-tio: 29 oct/10 nov]1]849

Să ia spre cunoștință și arătătorul protopop să îndrepteze pre obștea păgubită din Daneș a se adresa în privința despăgubirii către comandantele militariu [a] districtului respectiv.

Exped. 29/11

*AMA Sibiu, doc.113/1849

Anexa 17

Daneș, 3 februarie 1850

Preotul Ioan Brândușe îi trimite episcopului, în 3 februarie 1850 un memoriu, în care își povestește pătimirile sale, atât în vremurile insurgențelor maghiari, și ca refugiat în Țara Românească, dar durerea cea mare, a avut-o la întoarcerea acasă, când și-a găsit parohia ocupată de preotul din Laslea, așezat de „vicariatul cel nelegiuit maghiar” în „complicitate” cu protopopul Zaharia Boiu.

Prealuminate și Preaosfințite Domnule Episcop, mie milostiv Părinte!

Din pricina necredincioșilor insurgenți, carii s-au sculat a răsturna până și paroh împărătesc, a căroră furie într-atâta au fost înfricoșată, cât bine credincioșii tronului împărătesc, au fost siliți a să da în lături. Partea cea mai mare în prințipatele Valahiei. Nenorocitul de mine! Ca să-mi păstrez viața și eu am fost unul din cei trecuți în fugă împreună cu preoteasa și copiii, de frica rebelilor.

Dăruind Dumnezeu biruință Împăratului nostru asupra varvarilor la vremea sa, refugiații ne-am întors pași iarăși la patria noastră, unde în loc de a mă bucura de scăparea de vrăjmași, de mai mare am dat. De vreme ce în mijlocul răzbelului, nefiind eu acasă în parohia mea, preotul Zaharie Tataru din Laslea, încăpând în grația domnului protopop Zaharie Boi[u], carii împreună, văzând voia poporului meu din Daneș, meștesugind și cu tistia politică de pe vremea aceea, s-au așezat de paroh în Daneș - eu am rămas afară, deschis de parohie.

După așezarea răzbelului, toate legile și orânduilele și politice, și din lăuntru, s-au răsturnat, toți protopopii și preoții fugari s-au întors la stațiile lor, unde încât să pot să mângăie, numai eu stau deschis afară de parohie, unde de șaptesprezece ani, cu toată strădania și supunerea, atât a răposatului protopop, ca capelan în cincisprezece ani, atât și poporului preot desăvârșit 17 ani. Adecă după moartea socru[lui] meu, am fost paroh, și contrazicere dreaptă asupra mea n-au fost. Ce e mai mult, la anul 1841 poporul au poftit ca să capăt putere și a duhovniciei. La anul 1846 m-au poftit poporul pentru liniștea, desăvârșit în rândul simbrii preoțești, a face contact, carc și făcându-să și întărindu-să, atât de jurații satului, cât și de domnul protopop. Mai încolo, la anul 1849, mai vedește domnul protopop împreună cu

jurații, a fi împăcat cu poporul? Acestea de va fi de lipsă, le am toate în origine, umilit le voi și arăta pohtindu-mi-să, având și si[n]ghilia pe numitul popor.

Prea Sfinte Părinte, caută cu ochii milostivi, alăturând și dreptatea asupra mea și asupra copiilor mei, nu mă lăsa pradă dușmanilor, de vreme ce nu mă simț cu nimica vinovat -. Dară de tot osândit!

Milostivește-te a mă întoarce în parohia mea, cu toată smerenia, îmi iau a face cunoscut, că în ceasurile acestea, îți este cu neputință a ne mângăia pre amândoi, adecă și pe părintele Tătar. Părintele Vasilie Leicu, al doilea paroh de la Sighișoara, s-au mutat la cele veșnice și parohia e vacantă. Milostivește-te a-l muta din parohia mea pe părintele Tataru, în vacanta parohie a Sighișorii, sau dimpotrivă milostivește-te a mă introduce pe mine, să nu mi să piarză zilele în osândă, nevinovat. Cu această rămâi, așteptând milostiv mângăiere, sunt,

*Al Prea luminat Mării Tale
obidat fiu
Ioan Brândușă
preot în Daneș*

Rezumat:

Ioan Brândușă, fostul paroh în Daneș S[caunul] Sighișorii, prin jalba sa de preot, 3 febru[arie] a.c. primită, arată cum de frica rebelilor au fost sălit împreună cu familia a trece la Țara Românească. Și cum sub vremea pribegirii sale, parohul din Laslea, Zaharie Tataru, câștigând grația protopopului Zaharie Boi(u) și învoirea poporului, cu știrea nelegiuitei tistii de atuncea, s-au așezat de paroh în parohia Daneșului, scoțându-l pe dânsul fără nici o vină a sa, din parohia în care 17 ani au păstorit. Și macar că toate rânduilele sub rebeli făcute, după așezarea răzbelului s-au răsturnat și toți preoții fugari s-au dobândit stațiile lor, totuși numai jeluitoriu a rămas afară din stația sa.

Cere, ca din privința nevinovăției sale și a pruncilor, a nu-l lăsa pradă dușmanilor. A să restatornici în parohia avută și pe părintele Zaharie Tatar, a-l muta la Sighișoara în locul răposatului paroh Vasilie Leicu. Sau dacă nu, macar pe jeluitoriul, a-l întări întru paroh în parohia Sighișorii.

Jalba aceasla să împărtășește cu protopopul locului Zaharie Boi[u], spre darea circumstanțialei informații.

R-tio: 23 feb.1850

Să se scrie protopopului Zaharie Boi[u], ca pre suplicantul preot Ioan Brânduși, provizorie să-l aplice în parohia prin moartea parohului Vasile Leicu din Sighișoara, vacantă rămasă și rezultatul să-l arate încoace fără întârziere!

* AMA Sibiu, doc.179/1850

(Foto 4, 5, 6 - Memoriu preotului Ioan Brândușe, din 3 februarie 1850)

Anexa 18

Formularul „dar împărătesc” înmănat preotului Zaharia Tătar, pentru paguba avută de biserica din Daneș în anii revoluției, suma fiind de 100 de florini, semnat de episcopul Andrei Șaguna și comisarul împărătesc, maiorul Piret.

30 mai 1850

Anul Domnului 1852 în 30 ale luni lui Maiu am eșit noi subscrișii la obștea bisericească din Daneș și i-am ținut o cuvântare mai pre larg despre îndurata domnie a Prea Înălțatului nostru Împărat Frațisc Iosif I, și despre pârinteasca Preaînalt aceluiași îngrijire pentru supușii săi credincioși, pentru starea lor, și pentru starea sfintelor lui Dumnezeu Biserici; după acestea i-am vestit, precum că: Maiestatea Sa cesaro-regească Apostolică Frațisc Iosif I, prin preaînaltul său înscris de cabinet din 31-lea Martie a.c. dat către Serenitatea Sa, Domnul guvernator militar și civil principele Karol de Șvarțenberg, sau îndurat a face poporului român din Ardeal în recunoașterea credinței și a lipirei arătate către Augusta Casă împărătească, un dar de șasezeci de mii fiorini argint, spre înnoirea și înzestrarea bisericilor arse și păgubite în decursul resbelului revoluționar din anii 1848 și 1849, din care dar împărătesc au venit jumătate, adecă treizeci de mii fiorini argint

pe Eparhia greco-răsăriteană din Ardeal. Deci subscrișii fiind însărcinați de la înaltul Guvern prin decret din 26-lea Aprilie 1852 cu împărțirea acestui dar împărătesc, și aflând că și în obștea bisericească din Daneș s-a jefuit biserica și s-au făcut pagubă de 649 f? Au aflat cu drept a da din suslăudatul dar împărătesc un ajutoriu de 100 fiorini argint, care ei numaidecât l-au și numerat prelângă cvietanția reprezentanților susatinsei comunități bisericești, îndatorindu-o, ca darul acesta preaînalt după cunoștința adevărat creștinească să-l întrebuințeze spre lipsele bisericii sale, și să dea socoteală Consistoriului Eparhial despre aceia, cum, și spre ce sfârșit s-au întrebuințat darul acesta împărătesc.

După toate acestea nu am lipsit noi subscrișii și a două oară a sfătui și a învăța obștea bisericească, ca precum deapururea să fie mulțămitoare către Înaltul nostru Împărat Frațisc Iosif I pentru darul acesta împărătesc, așa și cu credință și cu alipire adevărată nicicând să nu înceteze a fi gata a pune și viața sa pentru Preaînduratul nostru Monarh, și pentru Înalt aceluiași Casă Domnitoare, și în sfârșit aducându-și aminte totdeauna de milele cele mari împărătești, că adecă de iobăgie s-au mântuit și aseminia întreptățire au dobândit, să înnoiască din zi în zi evlavia sa către cel mai bun între Împărați Frațisc Iosif I.

Care toate spre vecinica pomenire puindu-se în Protocolul Bisericii, din Daneș s-au întărit prin subscrierea noastră. Anul și ziua precum mai sus.

B[aron] Piret Major
Andrieu Barone de Șaguna
Aug[ust] Comisariu
Episcop

*ANDJ Mureș, fond Parohia ortodoxă Daneș, inv. 718, dos. 1/1848-1852, f. 103

(Foto 7- Formular „dar Împărătesc” pentru parohia din Daneș)

Note

1. IOAN LUPAS, *Mitropolitul Andrei Șaguna. Monografie.* ed. III, cu o posfață de Matei Albastru, București, 1999, p. 94; LIVIU MAIOR, 1848-1849. *Români și unguri în revoluție*, București, 1998, p. 366.
2. ILARION PUȘCARIU, *Mitropolia românilor ortodocși din Ungaria și Transilvania*, Sibiu, 1900, p. 102
3. MIRCEA PĂCURARIU, *Revoluția românească din Transilvania și Banat în anii 1848-1849. Contribuția bisericii*, Sibiu, 1995, p. 151
4. Anexa 1; ILARION PUȘCARIU, op.cit., p. 35-36 (anexe)
5. Anexa 2; Ibidem
6. IOAN LUPAS, op.cit., p. 96
7. Ibidem, p. 104
8. IOAN RĂUTESCU, *Preoți din Ardeal refugiați în județul Muscel la 1849*, în *Biserica Ortodoxă Română*, an LIV, 1936, nr. 3-4, p. 149-151
9. A slujit în parohia din Bădenii-Pământeni, aproape de Câmpulung
10. Tatăl și fratele lui Iosif Hodoș
11. Care nu s-a întors în parohie nici în octombrie 1849, cum ne spune „*jalba credincioșilor*” - A.M.A, doc. 80/1849
12. Facem referire doar la cei ortodocși
13. Autoritățile maghiare, împreună cu „*Vicariatul cel nelegiuit*” - cum îl numea Șaguna
14. Păstrate în Fondurile Arhivei Mitropoliei Ardealului din Sibiu
15. ANDJ Mureș, *Fond Protopopiatul ortodox Târgu Mureș*, dos. 1, f. 1; și în ILARION PUȘCARIU, op.cit., p. 37 (anexe); ELENA MIHU, *Protopopul Nicolae Gheaja din Paloș în evenimentele revoluționare din 1848-1849*, în *Angstia*, nr. 10, 2006, Istorie, p. 42 (anexa 1)
16. Anexa 3
17. Anexa 4
18. Anexa 5
19. Anexa 6
20. Anexa 9
21. Anexa 7
22. Înaintea lui a fost preot la Daneș, socrul său, protopopul Ioan Ilievici,
23. Probabil a fost tribun
24. Preotul, împreună cu alți români, credem, că au făcut rechiziții pentru lagărul românesc condus de prefectul Vasile Moldovan din Chirileu; Un alt preot se plângea că a fost arestat de noile autorități, pentru a că, în timpul revoluției a executat ordinul lui Axente Sever „*de a ridica bucatele de la curțile domnești, și a le duce la magazinele împărătești, sau la loagăre, au trebuit și comunitatea noastră de la Beșinău a duce*” - AMA, doc. 302/1850
25. A. P. ALEXIU, *Din pomelnicul martirilor români de la 1848-1849*, în *Transilvania*, III, nr. 19 din 1 oct. 1870, p. 244
26. Pune și el semnul întrebării, nu credem că au fost aduși la Tg. Mureș, dacă au fost omorâți și aruncați în Târnăvă.
27. Tot al zecelea
28. Anexa 10
29. Anexa 11
30. Anexa 15
31. Anexa 12
32. Cele două proclamații de amnistie pentru români și sași
33. Comandantul militar al orașului
34. Anexa 13
35. Anexa 16
36. Circulara Nr. 524/1852: ELENA MIHU, *Vizita lui Andrei Șaguna în biserica de lemn din Tg.Mureș*, în *Credința străbună*, Anul VII, nr. 1, Alba Iulia, 2002; și în *Anuarul arhivelor mureșene*, I, Târgu Mureș, 2002, p. 120-136
37. ELENA MIHU, op.cit., p. 229
38. Anexa 18
39. Anexa 17
40. AMA, doc. 703/1854; ANDJ Mureș, *Fond Protopopiatul ortodox Tg. Mureș*
41. Aici era ca preot un alt martirizat al soartei, Vasile Rotariu, arestat de 5 ori, acum era închis în temniță prin Ungaria la Mohaci.
42. ELENA MIHU, *Popa Pătru din Hodac, restituit de protopopul Târgu Mureșului, Partenie Trombitaș*, în *Îndrumătorul pastoral*, XIX-XX, Alba Iulia, 2000, p. 218-227
43. Ibidem
44. Episcopul le cerea preoților documente despre bisericile ortodoxe românești, pentru a-și scrie a sa *Istorie a bisericii ortodoxe*; de la Sângiorgiu de Pădure preotul Ioan Brândeș va fi cel care adună și trimite documente cu valoare istorică deosebită
45. Urmașii i-au ridicat o cruce nouă pe care au scris: *Ioan Brândeș, n. 1805, m. 1888 Renovat în anul 1988 de Gh. Brândeș*

Abstract

The sufferings of Priest Ioan Brândeș from Daneș in 1849

In the work "The Sufferings of Priest Ioan Brândeș from Daneș in 1849" original documents are revealed, that describe the sorrows and sufferings of a priest from Daneș, Mureș County, during the Revolution of 1848-1849. In the winter of 1849, when the revolutionary Hungarian army lead by General Bem took over Transylvania, the Romanian villages from the area of Sighișoara were robbed and many innocent people were killed, the village of Daneș experienced its biggest disaster: 40 people paid with their lives, the orthodox church, the dwelling of the priest and the school were devastated, and the priest was forced to leave, together with his family, to Țara Românească, along the imperial troops.

The Romanian priests who wondered about for fear of the "Hungarian rebels" will return to their homes only after August 1849, when the Austrians, helped by the "Muscălești" troops, will occupy again Transylvania, establishing the "absolutist regime".

In the months in which the priest was forced to leave his village, at the request of the inhabitants of Daneș, the Hungarian authorities appointed another priest to serve in the church. When returning to the village, Ioan Brândeș, after 17 years of being a priest there, found his place taken. His ordeal will go on, being forced to write a large number of petitions to the new authorities, in order to get back his parish. Only after three years will he find his peace, moving to the valley of the Târnava Mică River, to Sângiorgiu de Pădure, where he now sleeps his sleep of death nearby the village church, after serving its altar for 34 years.

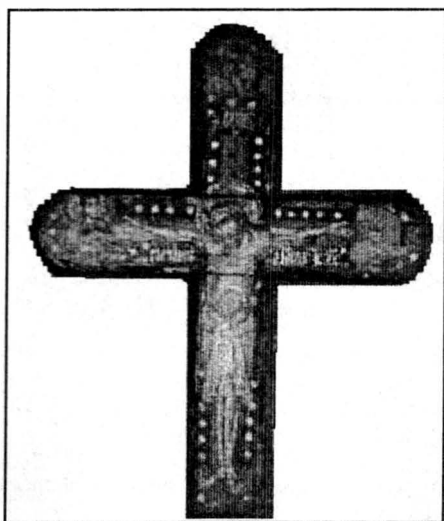

Foto 1 - Crucea de pe iconostasul bisericii din Daneș, secolul XIX

Foto 2 - Biserica ortodoxă din Sângeorgiu de Pădure (jud. Mureș)

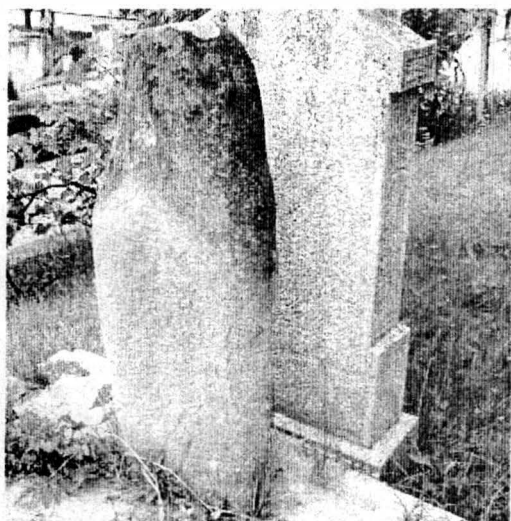
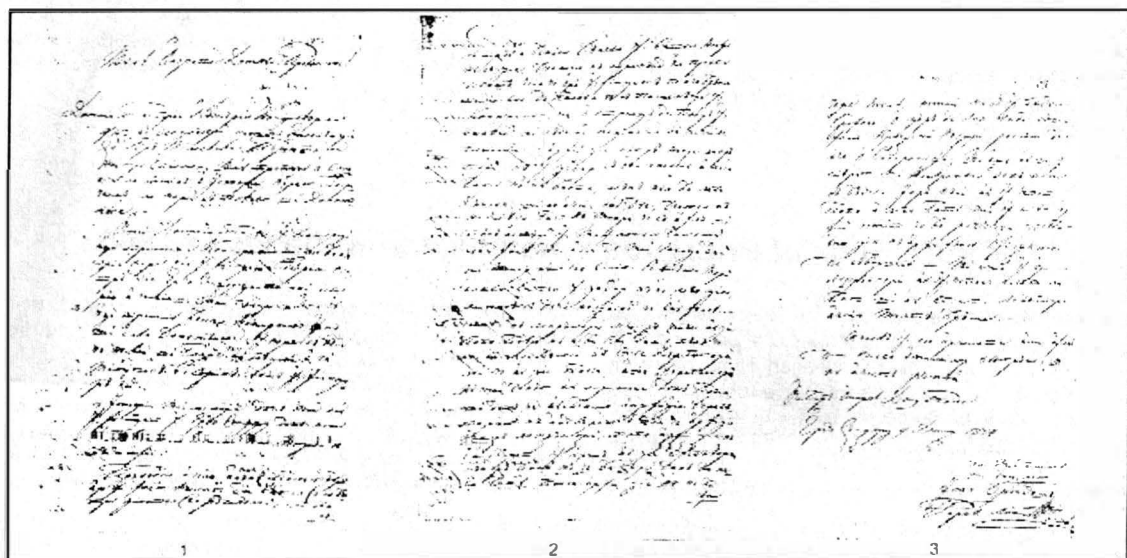

Foto 3 - Piatra de mormânt a preotului Ioan Brândușe, în cimitirul bisericii din Sângeorgiu de Pădure

Doc. 4 - Legenda Popii Pătru, culeasă de Ioan Brândușe în Sângeorzul de Pădure

Франціск Іосиф І.

Баре тодѣ спре вѣчника поменирѣ пѣндѣсе ан Протоколѣ Бисеричѣ, ан *De*
mem. сѣв антерит прин сѣскриѣтѣ ноастрѣ. Анѣа шн зѣа прѣѣм маѣ сѣс.

B. Birch Major
day composer

Francis Bagone de Marana
Cebu